

Емілія Бекар, вчитель СШ №91
м. Львів

УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВНІСТЬ – ЦЕ ВИНЯТОК ЧИ ЗАКОНОМІРНІСТЬ?

У статті досліджується етнічна історія українців з початку неолітичних часів, а також політична історія з перших століть до н. е.

Постановка проблеми. Що стосується українців, їхньої етичної історії, то початки її знаходимо ще в неолітичних часах. Що ж стосується їхньої політичної історії, тобто державотворення, то ми схильні, услід за М. Брайчевським, розпочинати цей процес з антив, тобто перших століть н.е., де чітко зафіксовані політичні структури могутнього міжплеменного союзу, що панував майже на всій території сучасної України й припинив своє існування під дією ще могутнішого зовнішнього чинника.

Мета статті. Проаналізувати три етапи розвитку Києво-Руської держави; існування Козацької республіки.

Виклад основного матеріалу. Отже, початком української державності можна вважати III – IV ст.н.е., хоча українці тоді ще не були вповні диференційованими з комплексу східнослов'янського етнополітичного масиву.

Наступний етап державності в наших землях пов'язаний з ослабленням об'єднавчої ролі загальноплеменної ролі центру, на зразок “антського союзу”, і появою двох суттєвих моментів. Перший – це чітко означена племенна диференціація, де відокремлюється плем'я полян, державність яких оформилася як “князювання”. Другий – це залежність східнослов'янських князівств від інших держав. У даному випадку – це залежність від хазарського каганату. Умовно цей період в історії української державності можна було б назвати “латентним” періодом, що переходить у явну форму в часи інтенсивного формування Київської Русі, коли створюється могутня східнослов'янська федерація, в основі якої лежала етнічна строкатість земель, що входили до її складу [3].

“Україна-Русь” з центром у Києві пережила три етапи розвитку своєї державності.

Перший етап – це “варязький”, що тягнеться з часу вбивства Аскольда й до хрещення Русі Володимиром Великим. Характерність цього періоду – панування чужоземної політичної еліти з її об'єднавчо-централістичними заходами, внаслідок яких Русь зрівнюється з Візантією у військово-політичному плані.

Другий етап Києво-Руської держави починається з хрещення України-Русі. Цей суто ідеологічний захід мав глобальний політичний наслідок, створивши прецедент “православного народу”. Тому цей етап можна позначити як “християнський”, що викликав до того ж могутнє духовне й культурне піднесення в державі, стримуючи відцентрові рухи в ній.

Третій етап – це криза великокнязівської влади й трансформація держави в систему “Князівських уділів”. Цей період історії української державності можна назвати “удільний”.

Боротьба доцентрово-відцентрових тенденцій, що час від часу спалахувала в Київській Русі в добу “удільщини”, штучно переривається геополіт чинником – вторгненням монголо-татар, що матиме глобальні наслідки для етногенезу та державності східних слов'ян. Зокрема, традиції державності, притаманні Київській Русі, перейдуть до Галицько-Волинського князівства, що перетвориться з часом у королівство й буде існувати до середини XIV ст. Тут збережеться периферійно-європейська система влади й управління, тісний зв'язок із середньовічною Європою, яка вже матиме певне уявлення про право та правове суспільство (Парламент в Англії, Магдебурзьке право).

Натомість колишня територія Києва – Володимиро-Суздальщина перетвориться на полігон азійського деспотизму.

Після того як Волинь, Київщина, Чернігівщина стануть об'єктом литовської експансії, на колишніх землях України-Русі (за винятком Галичини і Закарпаття) виникне нове етнополітичне утворення – Литовсько-Руське князівство. Історія цього періоду нашої державності є досить суперечливою. Говорити про повноцінну федерацію у межах князівств між литовцями і русами важко, бо все-таки верховна влада перебувала в руках Великого князя і до того ж більше й більше набувала відвертої пропольської орієнтації, закінчившись у XVI ст. утворенням поліетнічної держави – Речі Посполитої.

Українське суспільство в складі Речі Посполитої

УКРАЇНЬСЬКА ДЕРЖАВНІСТЬ – ЦЕ ВИНЯТОК ЧИ ЗАКОНОМІРНІСТЬ?

було не захищене ні економічно, ні політично, ні релігійно. Наслідком цього став національно-визвольний рух в Україні, що проходив під гаслом соціального, національного та релігійного протестів.

У ході цієї боротьби в Україні сформувався своєрідний тип демократичної республіки – Козацька держава. Наслідуючи давні традиції княжої доби, що були збагачені досвідом конституційно-правових заходів періоду Литовсько-Руської державності та Речі Посполитої, Козацька республіка функціонувала як демократична держава, що визнавала виборне право й ознаки розподілу влад. Наявним прикладом цього була славнозвісна Конституція Пилипа Орлика.

Проте складні геополітичні обставини та внутрішні суперечності звели нанівець ці досягнення, зробивши Україну здобутком сусідів. Специфіка втрати Україною її державної самостійності полягала у тому, що вона не стільки була загарбана, скільки інкорпорована до складу інших держав – Польщі й Росії – внаслідок певної державно-договірної практики. У результаті цього на кінець XVII ст. український етнос виявився розчленованим на кілька субрегіональних одиниць із різним ступенем залежності, всі землі України були поділені між імперіями, а державність, що досі в тій чи іншій формі все-таки існувала, хоча це і не була певною мірою національна державність, остаточно занепала.

Отже, можна стверджувати, що, починаючи з антського племінного союзу й до скону Гетьманщини (III – VI ст. н.е. – кінець XVIII ст.), державницькі ідеї в Україні були майже неперервними. У цій тягlostі державотворення були підйоми і спади – це період “латентної”, тобто напівсуверенної державності.

З XVIII ст. і до початку XX ст., чи не вперше за півторатисячолітню історію української державності, ця традиція штучно призупиняється, і на енічних землях України панують чужонаціональні держави імперського типу.

Спроба на тлі національно-демократичної революції 1917 – 1920 рр. відродити державність в Україні зазнала поразки. Проте вона нагадала деякі суттєві національно-політичні архетипи, які засвідчили присутність національної ідеї в українському суспільстві, що за сприятливих умов здатні відродитися й спрямувати свою силу в річище державності – до демократичної республіки з широкими правами громадянина, до конституційного ладу. При чому ці традиції були досить глибокі й заманіфестовані численними політичними та правничими актами, які й є переконливим доказом того, що духовно,

морально, інтелектуально Україна й українці не є “бездержавною” нацією, а швидше народом зі складною і драматичною державницькою долею.

70 років довелося чекати історичної події, коли народ – не силою зброї, а силою переконань – довів своє право жити у вільній незалежній державі. Національно-патріотична ідеологія в Україні практично ніколи не зникала, що засвідчує діяльність ОУН, УНДО, дисидентського руху, Гельсинської спілки. Саме тому, коли настала криза тоталітаризму, і СРСР як втілення його принципів виявив свою історичну неспроможність забезпечити права і свободи як людини, так і націй, Україна закономірно оголосила себе незалежною і була визнана світом. 16 липня 1990 р. було прийнято Декларацію про державний суверенітет України, 24 серпня 1991 р. проголошено Акт про державну незалежність, створено правові підстави для проведення референдуму на його підтримку. І 1 грудня 1991 р. весь український народ довів, що він нація і прагне жити у незалежній правовій державі [4].

Висновки. Державотворчий процес в Україні не закінчився, він триває. І знадобиться ще багато політичної волі з боку керівництва держави, щоб здійснити радикальні економічні, політичні реформи, які б поліпшили життя громадян України. Хочеться вірити, що ми спільно їх витримаємо на благо і в ім’я всіх громадян незалежної демократичної України.

1. Аза Л. *Регіональний аспект етнотипної диференціації* // Українське суспільство – 2003. Соціологічний моніторинг. – К: Інститут соціології НАН України, 2003. с. – 65

2. Белецький М.І., Толпыго А.К. *Національно-культурна й ідеологічна орієнтація населення України* // ПОЛІС. – 1998. – №4. с. – 23

3. С. Грабовський. *Нариси з історії українського державотворення*. – Київ. 1995. с. – 122.

4. Браїчевський М.Ю. *Конспект історії України. Нова концепція* // Старожитності. – 1991. – ч.б.с. – 56.

5. Дубовик В.А. *Етнорегіональні проблеми та перспективи державно-територіального устрою України: аналіз робіт американських дослідників* // Регіональна політика України: концептуальні засади, історія, перспективи. Міжнародна науково-практична конференція. – К, 1995. с. – 35.

6. Макеєв С. *Регіональні відмінності в оцінці економічної і соціально-політичної ситуації* // Політичний портрет України. – 1996. – №15. с. – 89.

7. Павленко Ю.В. *Історія світових цивілізацій: соціокультурний розвиток людства*. – К: Либідь, 2000. – 117.